

Seminar Analiză Matematică

Integrale cu parametri

1 Integrale cu parametri

Exercițiul 1. Să se calculeze următoarele integrale:

1. $F(y) = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \ln(y^2 - \sin^2 x) dx, y > 1$

Soluție Funcția $f(x, y) = \ln(y^2 - \sin^2 x)$ este continuă pe $\left[0, \frac{\pi}{2}\right] \times (1, \infty)$, admite derivata parțială în raport cu y

$$\frac{\partial f}{\partial y} = \frac{2y}{y^2 - \sin^2 x}$$

care este continuă pe $\left[0, \frac{\pi}{2}\right] \times (1, \infty)$. Din formula lui Leibniz avem

$$F'(y) = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{\partial f}{\partial y}(x, y) dx = 2y \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{1}{y^2 - \sin^2 x} dx = 2y \int_{\left[0, \frac{\pi}{2}\right)} \frac{1}{y^2 - \sin^2 x} dx$$

Facem schimbarea de variabilă $\tan x = u$.

$$\begin{aligned} F'(y) &= 2y \int_0^{\infty} \frac{1}{y^2 - \frac{u^2}{1+u^2}} \cdot \frac{1}{1+u^2} du \\ &= 2y \int_0^{\infty} \frac{1}{y^2 + u^2(y^2 - 1)} du \\ &= \frac{2y}{y^2 - 1} \cdot \frac{\sqrt{y^2 - 1}}{y} \arctan \frac{u\sqrt{y^2 - 1}}{y} \Big|_0^{\infty} \\ &= \frac{\pi}{\sqrt{y^2 - 1}} \end{aligned}$$

Deci $F(y) = \pi \ln(y + \sqrt{y^2 - 1}) + C$. Determinăm constanta C .

$$\begin{aligned}
 C &= F(y) - \pi \ln(y + \sqrt{y^2 - 1}) \\
 &= \int_0^{\frac{\pi}{2}} \ln(y^2 - \sin^2 x) dx - \pi \ln(y + \sqrt{y^2 - 1}) \\
 &= \int_0^{\frac{\pi}{2}} \left(\ln y^2 + \ln \left(1 - \frac{\sin^2 x}{y^2} \right) \right) dx - \pi \ln(y + \sqrt{y^2 - 1}) \\
 &= \int_0^{\frac{\pi}{2}} \ln \left(1 - \frac{\sin^2 x}{y^2} \right) dx + \pi \ln \frac{y}{y + \sqrt{y^2 - 1}}
 \end{aligned}$$

Deoarece

$$\begin{aligned}
 \left| \int_0^{\frac{\pi}{2}} \ln \left(1 - \frac{\sin^2 x}{y^2} \right) dx \right| &\leq \int_0^{\frac{\pi}{2}} \left| \ln \left(1 - \frac{\sin^2 x}{y^2} \right) \right| dx \\
 &\leq \int_0^{\frac{\pi}{2}} \left| \ln \left(1 - \frac{1}{y^2} \right) \right| dx \\
 &= \frac{\pi}{2} \ln \frac{y^2}{y^2 - 1} \xrightarrow{y \rightarrow \infty} 0
 \end{aligned}$$

rezultă că $\lim_{y \rightarrow \infty} \int_0^{\frac{\pi}{2}} \ln \left(1 - \frac{\sin^2 x}{y^2} \right) dx = 0$. Atunci

$$\begin{aligned}
 C &= \lim_{y \rightarrow \infty} \int_0^{\frac{\pi}{2}} \ln \left(1 - \frac{\sin^2 x}{y^2} \right) dx + \pi \lim_{y \rightarrow \infty} \ln \frac{y}{y + \sqrt{y^2 - 1}} \\
 &= -\pi \ln 2.
 \end{aligned}$$

Astfel

$$F(y) = \pi \ln \frac{y + \sqrt{y^2 - 1}}{2}.$$

■

2. $F(y) = \int_0^{\pi} \ln(1 - 2y \cos x + y^2) dx, |y| < 1$

Soluție Facem observația că $1 - 2y \cos x + y^2 = \sin^2 x + (\cos x - y)^2 > 0$ pentru $x \in [0, \pi]$ și $y \in (-1, 1)$. Funcția $f(x, y) = \ln(1 - 2y \cos x + y^2)$

este continuă pe $[0, \pi] \times (-1, 1)$, admite derivata parțială în raport cu y

$$\frac{\partial f}{\partial y} = \frac{2y - 2 \cos x}{1 - 2y \cos x + y^2}$$

care este continuă pe $[0, \pi] \times (-1, 1)$. Din formula lui Leibniz avem

$$F'(y) = \int_0^\pi \frac{\partial f}{\partial y}(x, y) dx = 2 \int_0^\pi \frac{y - \cos x}{1 - 2y \cos x + y^2} dx = 2 \int_{[0, \pi)} \frac{y - \cos x}{1 - 2y \cos x + y^2} dx$$

Facem schimbarea de variabilă $\tan \frac{x}{2} = u$. Avem

$$\begin{aligned} F'(y) &= 2 \int_0^\infty \frac{y - \frac{1-u^2}{1+u^2}}{1 - 2y \frac{1-u^2}{1+u^2} + y^2} \cdot \frac{1}{1+u^2} du \\ &= 2 \int_0^\infty \frac{(1+y)u^2 + y - 1}{[(1+y)^2 u^2 + (1-y)^2](u^2 + 1)} du \\ &\stackrel{y \neq 0}{=} \frac{y-1}{y(y+1)} \int_0^\infty \frac{1}{u^2 + \left(\frac{1-y}{1+y}\right)^2} du + \frac{1}{y} \int_0^\infty \frac{1}{u^2 + 1} du \\ &= \frac{y-1}{y(y+1)} \cdot \frac{1+y}{1-y} \arctan \frac{u(1+y)}{1-y} \Big|_0^\infty + \frac{1}{y} \arctan u \Big|_0^\infty \\ &= -\frac{\pi}{2y} + \frac{\pi}{2y} = 0 \end{aligned}$$

și $F'(0) = 0$ (din continuitatea derivatei). Deci $F'(y) = 0$, $(\forall) y \in (-1, 1)$, prin urmare $F(y) = C$, $y \in (-1, 1)$. Cum $F(0) = 0$, rezultă $C = 0$.

Astfel $F(y) = 0$, $y \in (-1, 1)$.

■

$$3. F(y) = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{1}{\cos x} \ln \frac{1+y \cos x}{1-y \cos x} dx, |y| < 1$$

Soluție

Metoda 1 Integrala este doar aparent improprie. Considerăm sub integrală funcția

$$f(x, y) = \begin{cases} \frac{1}{\cos x} \ln \frac{1+y \cos x}{1-y \cos x} & , x \in \left[0, \frac{\pi}{2}\right) \\ 2y & , x = \frac{\pi}{2} \end{cases}, y \in (-1, 1).$$

Funcția f este continuă pe $\left[0, \frac{\pi}{2}\right] \times (-1, 1)$, admite derivata parțială în raport cu y

$$\frac{\partial f}{\partial y} = \begin{cases} \frac{2}{1 - y^2 \cos^2 x} & , x \in \left[0, \frac{\pi}{2}\right) \\ 2 & , x = \frac{\pi}{2} \end{cases}, y \in (-1, 1)$$

care este continuă pe $\left[0, \frac{\pi}{2}\right] \times (-1, 1)$. Din formula lui Leibniz avem

$$F'(y) = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{\partial f}{\partial y}(x, y) dx = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{2}{1 - y^2 \cos^2 x} dx = \int_{\left[0, \frac{\pi}{2}\right)} \frac{2}{1 - y^2 \cos^2 x} dx$$

Facem schimbarea de variabilă $\tan x = u$.

$$\begin{aligned} F'(y) &= \int_0^{\infty} \frac{2}{1 - y^2 \frac{1}{1 + u^2}} \frac{1}{1 + u^2} du \\ &= 2 \int_0^{\infty} \frac{1}{1 - y^2 + u^2} du \\ &= \frac{2}{\sqrt{1 - y^2}} \arctan \frac{u}{\sqrt{1 - y^2}} \Big|_0^{\infty} \\ &= \frac{\pi}{\sqrt{1 - y^2}} \end{aligned}$$

Deci $F(y) = \pi \arcsin y + C$. Din $F(0) = 0$, obținem $C = 0$. Astfel

$$F(y) = \pi \arcsin y.$$

Metoda 2 Deoarece

$$\frac{1}{\cos x} \ln \frac{1 + y \cos x}{1 - y \cos x} = 2y \int_0^1 \frac{1}{1 - u^2 y^2 \cos^2 x} du$$

avem

$$F(y) = 2y \int_0^{\frac{\pi}{2}} \left(\int_0^1 \frac{1}{1 - u^2 y^2 \cos^2 x} du \right) dx.$$

Funcția $g(x, u) = \frac{1}{1 - u^2 y^2 \cos^2 x}$ este continuă pe $\left[0, \frac{\pi}{2}\right] \times [0, 1]$,

deci putem permuta integralele. Obținem

$$\begin{aligned}
 F(y) &= 2y \int_0^1 \left(\int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{1}{1 - u^2 y^2 \cos^2 x} dx \right) du \\
 &\stackrel{\tan x=t}{=} 2y \int_0^1 \left(\int_0^\infty \frac{1}{1 - u^2 y^2 + t^2} dt \right) du \\
 &= \pi y \int_0^1 \frac{1}{\sqrt{1 - u^2 y^2}} du \\
 &= \pi \arcsin(uy) \Big|_0^1 = \pi \arcsin y.
 \end{aligned}$$

■

4. $F(a, b) = \int_0^1 f(x, a, b) dx$, unde

$$f(x, a, b) = \begin{cases} \cos\left(\ln \frac{1}{x}\right) \frac{x^b - x^a}{\ln x} & , x \in (0, 1) \\ 0 & , x = 0 \\ b - a & , x = 1 \end{cases} ; 0 < a < b.$$

Soluție Pentru $x \in (0, 1)$ avem

$$\begin{aligned}
 f(x, a, b) &= \cos\left(\ln \frac{1}{x}\right) \frac{x^b - x^a}{\ln x} \\
 &= \cos\left(\ln \frac{1}{x}\right) \frac{1}{\ln x} x^y \Big|_a^b \\
 &= \cos\left(\ln \frac{1}{x}\right) \frac{1}{\ln x} \int_a^b x^y \ln x dy \\
 &= \cos\left(\ln \frac{1}{x}\right) \int_a^b x^y dy
 \end{aligned}$$

Atunci

$$F(a, b) = \int_0^1 \left(\int_a^b \cos\left(\ln \frac{1}{x}\right) x^y dy \right) dx.$$

Deoarece funcția

$$g(x, y) = \begin{cases} \cos\left(\ln \frac{1}{x}\right) x^y & , x \in (0, 1] ; y \in [a, b] \\ 0 & , x = 0 \end{cases}$$

este continuă pe $[0, 1] \times [a, b]$, putem permuta integralele. Obținem

$$\begin{aligned} F(a, b) &= \int_a^b \left(\int_0^1 \cos \left(\ln \frac{1}{x} \right) x^y dx \right) dy \\ &\stackrel{\ln \frac{1}{x} = u}{=} \int_a^b \left(\int_0^\infty \cos u e^{-(y+1)u} du \right) dy \end{aligned}$$

Calculăm integrala din paranteză, aplicând de două ori formula de integrare prin părți.

$$\begin{aligned} I(y) &= \int_0^\infty \cos u e^{-(y+1)u} du = \int_0^\infty (\sin u)' e^{-(y+1)u} du \\ &= \sin u e^{-(y+1)u} \Big|_0^\infty + (y+1) \int_0^\infty \sin u e^{-(y+1)u} du \\ &= -(y+1) \int_0^\infty (\cos u)' e^{-(y+1)u} du \\ &= -(y+1) \cos u e^{-(y+1)u} \Big|_0^\infty - (y+1)^2 \int_0^\infty \cos u e^{-(y+1)u} du \\ &= (y+1) - (y+1)^2 I(y), \end{aligned}$$

deci

$$I(y) = \frac{y+1}{1+(y+1)^2}.$$

Atunci

$$\begin{aligned} F(a, b) &= \int_a^b \frac{y+1}{1+(y+1)^2} dy \\ &= \frac{1}{2} \ln (1+(y+1)^2) \Big|_a^b \\ &= \frac{1}{2} \ln \frac{1+(b+1)^2}{1+(a+1)^2}. \end{aligned}$$

■